

ชื่อสารนิพนธ์	: อิทธิพลของสังขารที่มีต่อพฤติกรรมมนุษย์
ผู้วิจัย	: นางสาวอรทัย มีแสง
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	: ดร. ประพันธ์ ศุภษร, ป.ธ. ๗, พธ. บ., ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)
วันเสร็จสมบูรณ์	: ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคำสอนเรื่องสังขารในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาแนวคำสอนเรื่องพฤติกรรมมนุษย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ (๓) เพื่อศึกษาอิทธิพลของสังขารที่มีต่อพฤติกรรมมนุษย์

ผลการวิจัยพบว่า สังขารเป็นหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา มีความหมายอยู่ ๒ นัย นัยแรก คือ สังขาร หมายถึง สิ่งที่ถูกปรุงแต่ง หรือ สภาวะที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง หรือ ผู้ถูกกระทำ ซึ่งตรงกับความหมายว่าสังขตธรรม นัยที่สองคือ สังขาร หมายถึง สิ่งที่ถูกปรุงแต่ง หรือ สภาวะที่ปรุงแต่งสิ่งอื่น หรือ เป็นผู้กระทำ ซึ่งหมายถึง สิ่งปรุงแต่งความคิดที่มีเจตนาเป็นตัวนำ เป็นผลให้เกิดการกระทำทั้งที่เป็นกุศล อกุศล หรือ กลางๆ

สังขารยังแบ่งได้อีก ๔ ประเภท คือ แบ่งตามฐานที่ตั้ง แบ่งตามคุณค่า แบ่งตามกาล และแบ่งตามกรรมที่ยึดครองและกรรมที่ไม่ยึดครอง และสังขารอธิบายได้ใน ๓ ลักษณะ คือ สังขารในขั้นต้น & สังขารในปัจจุสมุปบาท และ สังขารในไตรลักษณ์

สังขารในขั้นต้น & เรียกว่า สังขารขั้นต้น ประกอบด้วยเจตสิก ๕๐ ดวง จากเจตสิกทั้งหมด ๕๒ ดวง ยกเว้นสัญญาเจตสิกและเวทนาเจตสิก เจตสิก คือ สภาพธรรมปรุงแต่งจิต ทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิด ที่แตกต่างกัน ทั้งทางที่ดีและไม่ดี ได้แก่ ความโกรธ ความรัก ความสุข ความโลภ เป็นต้น การทำดีหรือทำชั่วที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมทั้งดีและชั่วนั้น ต้องอาศัยเจตสิกซึ่งเป็นเครื่องปรุงแต่งหรือสังขารปรุงแต่งจิตให้แสดงพฤติกรรมเหล่านั้นออกมา สังขารจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการกระทำของมนุษย์

สังขารในขั้นต้น & และสังขารในปัจจุสมุปบาทมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เกิดพฤติกรรมที่แตกต่างกันหรือมีบุคลิกลักษณะที่มีพื้นนิสัยที่แตกต่างกัน สังขารในขั้นต้น & มีเจตสิก ๕๐ ดวงเป็นตัวชี้แนะทางการกระทำ สังขารในปัจจุสมุปบาทจะหมายถึงสังขารที่เป็นเจตนาในการ

จะทำการที่เป็นบุญ เป็นบาปหรือเป็นสภาวะอันมั่นคงไม่หวั่นไหว ในกระบวนการของปัจจุสมุปปาทที่เกิดขึ้นเหตุปัจจัยที่สืบเนื่องกันนี้ สังขารเป็นปัจจัยทำให้เกิดภพหรือเกิดชาติหรือเกิดภาวะที่เป็นอยู่หรือพฤติกรรมที่แสดงออกมา สะสมเกิดเป็นวิบาก เกิดเป็นกรรมภพและอุปัตติภพ การกระทำที่สั่งสมมาในอดีตหรือกรรมมีผลให้มีอุปนิสัยที่แตกต่างกัน หรือมีจริตแตกต่างกัน อันเป็นเหตุที่นำมาเกิดในภพปัจจุบันให้มีลักษณะพฤติกรรมแตกต่างกัน

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาไม่ได้ให้คำจำกัดความโดยตรงหรือศึกษาเรื่องพฤติกรรมมนุษย์โดยตรง กระนั้นก็ตามก็ยังมีความสอนหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงพฤติกรรม ได้แก่ กรรม จริต ๖ และวาสนา การประพฤติปฏิบัติตนที่ดีหรือเรียกว่ามีพฤติกรรมดีจัดว่าเป็นการทำบุญกิริยาวัตถุ ๓ และเป็นการสั่งสมบุญ ในขณะที่เดียวกันผู้ที่มีพฤติกรรมที่ดีก็จัดว่าได้พัฒนาฝึกฝนตนให้เป็นคนที่มีสมบุรณ์ตามหลักไตรสิกขาด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ผู้ปฏิบัติในธรรมสมาทาน ๔ หรือศึกษาเรื่องอภิชาติ ๖ จะทำให้ทราบถึงแนวคิดเรื่องการแก้ไขการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดีตามแนวของพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง

สังขารที่มีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์มีอยู่ ๒ นัยที่สำคัญด้วยกัน ประการแรกคือ สังขารในชั้น ๕ หรือจากเจตสิกทั้ง ๕๐ ดวง และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมักจะตอบสนองกับปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ ในขณะที่สังขารที่เกิดจากปัจจุสมุปปาทสามารถอธิบายได้ทั้งแบบปัจจุบันขณะ ปัจจุบันชาติ และแบบข้ามภพข้ามชาติ เป็นสังขารที่ทำให้เกิดลักษณะนิสัยทัศนคติ ความชอบ ไม่ชอบที่เป็นบุคลิกพื้นฐานในจิตของแต่ละบุคคล สังขารในปัจจุสมุปปาทอธิบายได้กว้างขวางและครอบคลุมมากกว่าในชั้น ๕

การศึกษาเรื่องอิทธิพลของสังขารที่มีต่อพฤติกรรมมนุษย์ทำให้ทราบว่ามนุษย์สามารถปรับปรุงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เพื่อทำให้ตนเองเกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแล้ว ก็จะทำให้เกิดความสุข ความสงบทั้งภายในใจตนเอง และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติ ทั้งยังมีประโยชน์ในการที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและชีวิตด้วย